

VALORI TRADIȚIONALE ALE EDUCAȚIEI

Cheianu - Tudos Carolina

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: studiul axiologiei a fost întotdeauna important, el are o relevanță pentru educatori. Ultimul secol a cunoscut transformări radicale a structurii valorilor, deoarece suportăm o criză a valorilor. Foarte adesea trebuie cunoscute clasificarea și ierarhia valorilor din acestea preluând și aplicând în practică valorile personale.

Cuvinte cheie: axiologia, ierarhia valorilor, educația formală, criteriile de evaluare.

Axiologia este ramura cunoașterii care caută să răspundă la întrebarea Ce este valoarea? Interesul oamenilor față de valori recurge din faptul că suntem ființe valorizatoare. Oamenii doresc anumite lucruri mai mult decât altele având diferite preferințe. Individul rațional și viața socială se bazează pe un sistem de valori. Sistemele de valori nu sunt acceptate universal și pozițiile diferite privind problemele de metafizică și epistemologie determină sisteme de valori diferite, din cauză că sistemele axiologice se sprijină pe concepțiile despre realitate și adevăr.

Problema valorilor este legată de noțiunile privitoare la ceea ce o persoană sau o societate concep ca fiind bun și preferabil. Apare o problemă atunci când două concepții diferite despre bine și valoare sunt susținute de către aceeași societate sau persoană. Axiologia stă la baza procesului educativ. Deoarece un aspect major al educației este dezvoltarea preferințelor. Sala de clasă este o sală de aspect axiologic, în care profesorul nu-și poate ascunde sinele moral. În aria axiologiei, profesorii instruiesc constant, prin acțiunile lor, prin gândurile lor, grupuri de tineri care asimilează și imită înalt structurile de valori ale profesorilor lor, de aceea ei servesc ca model pentru elevi. Dar observăm că valorile spirituale cu părere de rău sunt copiate mai rar deoarece, mulți dintre ei pun pe prim plan valorile materiale și nicidecum cele spirituale. Acest secol fiind cunoscut ca o transformare fără precedent a structurilor valorilor, și azi trăim într-un timp în care poziția axiologică a omeniilor poate fi descrisă prin cuvinte ca "deteriorare" și "flux."

Valorile specifice discutate în mod obișnuit în teoriile educaționale coincid cu scopurile invocate. Acestea sunt valori ca utilitatea, cultura, informația, pregătirea pentru eficiența socială, disciplină sau puterea intelectuală și așa mai departe. Aspectul scopului în virtutea cărora ele sunt valori. Nu există nici o diferență între a vorbi despre artă ca despre un interes sau o preocupare și a te referi la el ca la o valoare. S-a ajuns totuși ca discutarea valorilor să fie axată de obicei pe luarea în considerare a diverselor finalități proclamate de obiecte specifice din planul de învățământ. Aceasta s-a înscris în încercarea de a justifica respectivele obiecte de învățământ, arătându-se contribuția care decurge din studiul lor pentru viață. Discuția explicită asupra valorilor educaționale oferă ocazia de a se relua considerațiile anterioare asupra scopurilor și intereselor pe de o parte, și a planului de învățământ, pe de altă parte, făcându-se o corelație dintre ele.

Natura înțelegerii sau a aprecierii. O mare parte din experiența noastră este indirectă; ea depinde de semnele care intervin între lucruri, adică le reprezintă. Toate limbile, toate simbolurile sunt instrumente ale experienței indirecte; în limbaj tehnic, experiența obținută cu ajutorul lor se numește "mijlocită". Ea se află în contact cu experiența imediată, direct, ceva la care participăm prin trăire și nemijlocit, în loc s-o facem prin intervenția factorilor care o reprezintă. Totuși din observațiile zi cu zi este cert că, sfera experiențelor personale legate direct de viață este foarte limitată. Civilizațiile au depins de inventarea mijloacelor de comunicare care au lărgit gama experienței imediate și i-au dat un înțeles mai profund și mai larg prin asocierea ei cu lucruri care pot fi exprimate doar prin semne sau simboluri. Este neîndoiește faptul că

aceasta este cauza obiceiului de a identifica persoanele lipsite de cultură în experiență afectivă, simbolică sau indirectă.

Orice adult a dobândit în decursul experienței și educației anumite elemente de măsură pentru valoarea diverselor feluri de experiență. A învățat să considere cinstea, bunăvoința, perseverența, respectul ca însușiri morale pozitive, să privească anumiți clasici ai literaturii, ai picturii, ai muzicii, ca reprezentând anumite valori estetice etc. El a mai învățat de asemenea anumite reguli ale acestor valori ca reguli de aur în morală; armonia, echilibru, distribuția proporțională în estetică; definiția, claritatea, sistemul, în realizările intelectuale. Aceste principii prezintă importanță ca norme pentru aprecierea valorii unor noi experiențe, încât noi profesorii, părinții tindem să le predăm direct tinerilor. Scăpându-ne din vedere pericolul că normele predate în acest mod au o valoare simbolică. În realitate, normele însușite în timpul activității, spre deosebire de cele predate, depind de ceea ce individul a apreciat personal ca fiind semnificativ, în situațiile concrete.

Este însă greșit să considerăm aprecierea ca ceva limitat ca de exemplu în literatură, pictură sau muzică. Sfera ei e la fel de cuprinzătoare ca însăși activitatea educațională. Formarea deprinderilor este un lucru pur mecanic, dacă ele nu semnifică și atitudini afective – moduri obișnuite de preferință și apreciere sau simț efectiv al valorii.

Judecățile de valoare trebuie diferențiate de experiențele simbolice sau mediate. Ele nu trebuie însă să fie diferențiate de activitatea intelectului sau de înțelegere. Numai într-un răspuns personal, implicând imaginația, se poate dobândi înțelegerea faptelor. Imaginația este mediatorul aprecierii în orice domeniu. Angajarea imaginației este singurul lucru care face ca nici o activitate să nu fie o chestiune mecanică. A recunoaște o valoare în acest ultim sens, înseamnă a prețui sau a evalua. Distincția coincide cu cea făcută uneori între valori intrinseci și cele instrumentale. Valorile intrinseci nu sunt obiecte ce pot fi judecate, ele nu pot fi comparate, sau considerate mai mari sau mai mici, mai bune sau mai rele. Dar apar cazuri când trebuie să se aleargă, când trebuie să renunțăm la un lucru în favoarea altuia. Aceasta duce la o ierarhie a preferințelor, mai riguroasă, mai bună sau mai puțin bună. Lucrurile judecate sau lăsate la o parte trebuie evaluate în raport cu un alt lucru oarecare, ca un scop ulterior. În raport cu aceasta, ele sunt mijloace sau valori instrumentale.

Ca rezultat al acestui fapt nu putem stabili o ierarhie de valori printre diverse obiecte de studii. Este inutil să le aranjăm în ordine, începând cu cea mai mică valoare, apoi spre cel care are o valoare maximă. În măsură în care orice obiect de studiu are o funcție unică și de neînlocuit în cadrul experienței, în măsură în care el marchează o îmbogățire caracteristică a vieții, valoarea sa intrinsecă este incomparabilă. Deoarece educația nu este un mijloc pentru a trăi, ci se identifică cu acțiunea de a trăi o viață rodnică și inerent semnificativă, singura valoare ultima care poate fi stabilită este tocmai procesul însăși al trăirii. Și acesta nu este un scop față de care obiectele de studiu și activitățile sunt mijloace subordonate; el este întregul al cărui componente sunt studiile. Rezultă că fiecare obiect de studiu, sub unul din aspectele sale, ar trebui să aibă o asemenea semnificație. Iar atunci când comparăm obiectele de studiu în ceea ce privește importanța lor, adică le tratăm ca pe niște mijloace pentru ceva ce se află dincolo de ele, ceea ce reglează valoarea lor proprie devine evident în situația specifică în care ele urmează să fie folosite.

De asemenea putem afirma că încercarea de a conferi valori distincte diverselor obiecte de studiu este greșită, în pofida cantității de timp care s-a consacrat de curând acestei încercări. Știința poate avea valoare universală, în funcție de situația în care intră ea ca mijloc. Pentru unii știința poate să aibă o valoare militară: ea poate să fie un instrument pentru întărirea mijloacelor de ofensivă sau de defensivă; valoarea ei poate să fie tehnologică, o unealtă pentru inginerie; sau poate fi comercială – un instrument în desfășurarea de succes a afacerilor; în alte condiții valoarea ei poate fi filantropică – serviciu pe care-l aduce în ușurarea suferinței umane. De fapt știința slujește tuturor acestor scopuri și ar fi un lucru arbitrar să încercăm să ne fixăm doar la unul din ele, considerându-l ca scopul ei real. Sigur de ce putem fi siguri în materie de educație este că știința trebuie transmisă într-un asemenea mod încât să devină un scop în sine în viața elevilor – ceva valoros prin el însuși, prin contribuția lui unică, intrinsecă, la îmbogățirea experienței. Și ea trebuie să aibă

o valoare de apreciere. Dacă luăm ceva ce pare a se afla la polul opus, cum este poezia, se aplică aceleași judecăți. Poezia, sub aspect istoric, a fost legată de religie și morală; și a servit drept scop pentru pătrunderea în adâncurile tainice a lucrurilor. Ea a avut o enormă valoare patriotică. Pentru greci, Homer era ca Biblia, un manual de morală, o istorie și un izvor de inspirație națională. Și dacă educația nu reușește să facă din poezie o resursă importantă pentru viața activă, ca și pentru timpul liber, înseamnă că ceva nu este în regulă.

Aceleași considerente s-ar putea aplica în aprecierea valorii unui obiect de studiu a valorii unei teme de studiu în legătură cu forța de motivație. Cei care răspund de planificare și predarea obiectelor de studiu ar trebui să aibă în vedere că respectivele obiecte de studiu și teme incluse furnizează atîta substanță pentru îmbogățirea elevilor, cît și materialele pe care ei le pot folosi în cadrul altor preocupări, prezentând un interes direct. Atîta timp cît orice temă prezintă o atracție directă, nu este necesar să ne întrebăm la cea ea este bună. Aceasta este o întrebare care se poate pune numai cu privire la valorile instrumentale. Unele bunuri nu sunt pentru ceva; ele sunt doar bunuri. Orice altă idee duce la absurditate. Pentru că nu ne putem opri să punem întrebarea despre un bun instrumental, a cărui valoare rezidă în a fi bun pentru ceva, numai dacă nu există într-un punct oarecare un bun intrinsec, bun pentru el însuși. Pentru un copil sănătos, care este flămând conștient de scopurile pe care le servește hrana, pentru a-i da motive să mănânce. Hrana, legată de pofta lui de mîncare, este un motiv. Același lucru se referă și la elevii înzestrați cu o minte vie, în ceea ce privește numeroase teme de studiu. Nici ei, nici profesorul nu ar putea prezice cu exactitate căror scopuri va trebui să le servească învățătura în viitor; și nici atîta timp cît continuă această rîvnă, nu este recomandabil să se încerce a se preciza bunurile deosebite care vor rezulta din ea. Dovada profitului se găsește în faptul că elevul răspunde; răspunsul lui este profitul. Răspunsul său la problemă arată că disciplina de învățămînt operează în viața sa. Nu este sănătos să se susțină faptul că, de exemplu, limba latină are o valoare abstractă, doar ca studiu, ca justificare eficientă pentru a fi predată. Însă este la fel de absurd să se susțină că doar profesorul sau elevul nu pot să indice o utilizare viitoare, care să se poată atribui în mod precis acele materii, ea nu mai prezintă o valoare, atunci cînd elevii sunt preocupați în mod real de învățarea limbii latine, aceasta este o dovadă de la sine a valorii ei. Cel mai bun lucru pe care cineva poate fi îndreptățit să-l ceară, în asemenea cazuri, este, dacă se are în vedere timpul scurt, să vadă că nu sunt alte lucruri cu o valoare intrinsecă, lucruri care însumate să aibă o valoare instrumentală mai mare.

Prin aceasta am ajuns la problema valorilor instrumentale – la temele studiate în vederea unei finalități plasate dincolo de ele. Dacă un copil este bolnav și nu are poftă de mîncare, atunci cînd i se prezintă hrana sau și-a pierdut în genere pofta de mîncare, astfel încît preferă bomboanele în locul cărnii și al legumelor, este indicat atunci să se facă o raportare conștientă la rezultate. Este necesar ca el să devină conștient de consecințe, ca o justificare a valorii pozitive sau negative pe care le au unele obiective. Dar starea de lucruri poate să fie destul de normală și totuși individul să nu fie stimulat de o chestiune, deoarece nu sesizează că obținerea de către el a unui bun intrinsec depinde de preocuparea lui activă față de ceea ce i se prezintă. În asemenea cazuri, este evident rolul procedurii înțelept de a se stabili legături conștiente. În general, ceea ce este de dorit este ca o teamă să fie prezentată în așa fel încât încât sau să aibă o valoare imediată și să nu necesite nici o justificare, sau să fie înțeleasă ca un mijloc de a realiza ceva ce are o valoare intrinsecă. O valoare instrumentală are atunci valoare intrinsecă de a fi un mijloc pentru atingerea scopului.

Bibliografie:

1. J. Dewey, *Democrație și educație. O introducere în filosofia educației*. București, 1972.
2. P. Andrei, *Filosofia valorii, în Opere sociologice*, București, 1973.
3. T. Vianu, *Introducere în teoria valorilor, Opere, VIII*, București, 1979.